

# نشاط واجب‌تر از درس است

آشنایی با میرزا جلیلی، معلم شیفته و مؤلف کتاب‌های درسی

اسفندیار معتمدی

در سال ۱۳۳۶ و پیش از آن، رشته‌های ریاضی و فیزیک در دانش‌سرای عالی تهران در سال اول در یک کلاس تشکیل می‌شدند و یک برنامه تحقیقاتی داشتند. آقای میرزا جلیلی در رشته ریاضی و من در رشته فیزیک در آنجا هم کلاس بودیم. در کلاس ریاضی فعال‌ترین فرد آقای میرزا جلیلی بود. از همه زودتر سر کلاس می‌آمد و از همه دیرتر بیرون می‌رفت. دائماً کتاب می‌خواند و می‌نوشت و مرتب از استادان سؤال می‌پرسید.

میرزا جلیلی در سال ۱۳۱۲ در بوشهر به دنیا آمد. دوره‌های دبستان و دبیرستان را در زادگاهش گذراند و در دانش‌سرای مقدماتی آموزش معلمی دید.

پیش از ورود به دانش‌سرای عالی، پنج سال دوره تدریس خود را گذرانده بود. او در ۱۳۳۰/۷/۴ به استخدام وزارت فرهنگ درآمد و در شهر کازرون خدمت می‌کرد.

آقای میرزا جلیلی در یادگیری و یاددهی بسیار کوشا بود. حکایتی را که برای حکیم محمد زکریای رازی نوشته‌اند درباره میرزا جلیلی صدق می‌کند. حکایت شده است که حکیم رازی برای یادگیری و خواندن کتاب و لغت عجیبی داشت. شب‌ها تا می‌توانست می‌نشست و کتاب می‌خواند و می‌نوشت و هنگامی که خسته می‌شد، روی زمین به پشت می‌خوابید و کتاب را با دستانش مقابل چشمانش می‌گرفت و آن را می‌خواند، تا جایی که خوابش می‌گرفت، کتاب بر صورتش می‌افتاد و ضربه آن دوباره بیدارش می‌کرد و به مطالعه ادامه می‌داد.

میرزا جلیلی علاوه بر پشتکار در یادگیری و یاددهی، به معلمی و رفتن به کلاس درس هم عشق داشت. او واقعاً عاشق درس و کلاس و دانش‌آموز بود.

«تکته قابل ذکر دیگر آنکه خودم در ضمن کار و تدریس، همیشه به دنبال افزایش اطلاعاتم بودم و اعتقاد داشتم که در مقام معلمی، پیگیری دائمی از ضروریات کار است و معلمی موفق است که همواره دنبال کسب اطلاعات نو و تازه در شغل و رشته خود باشد».

آقای میرزا جلیلی، مرحوم عبدالکریم سعادت - مؤسس و بنیان‌گذار دبیرستان سعادت بوشهر - را الگو و راهنمای خود در شغل معلمی می‌داند. سعادت می‌گوید: «معلمی چشم و ابروی قشنگ نمی‌خواهد، قد و قامت رشید هم لازم ندارد. به زیبایی و قشنگی نیز نیازی نیست. شیک‌پوشی هم نمی‌خواهد، بلکه احتیاج به صبر و حوصله، تحمل و بردباری، طاقت و شکیبایی، علاقه و فداکاری، سعی و کوشش و ایثار و از خودگذشتگی دارد. معلم به منزله باغبانی است که باید دائم مراقب نهال‌های خود باشد و آن‌ها را سم‌زدایی کند تا دچار آفت نشوند و به موقع نیازشان را رفع کند تا بعداً خود و دیگران از ثمرات آن‌ها بهره‌مند شوند. در سازمان کتاب‌های درسی ایران، ۱۵ سال پس از پایان دوره لیسانس در دانش‌سرای عالی، به تهران و سازمان کتاب‌های درسی منتقل شدم. آنجا آقای میرزا جلیلی را دیدم. ایشان کارشناس ریاضی بودند و با آقایان عبدالحسین مصحفی، غلامرضا عسجدی و حسین محبوب، استادان و مؤلفان بنام ریاضی، کار می‌کردند. دوستی دیرین را تجدید کردم و متوجه شدم میرزا جلیلی با همان علاقه‌مندی پیشین، اما با آگاهی و تسلط بیشتر بر مفاهیم ریاضی، به‌ویژه ریاضیات جدید، به کار مشغول است.

در سازمان کتاب‌های درسی، ایشان از مؤلفان ریاضیات جدید بود؛ موضوعی که در نظام آموزشی جدید ایران (آغاز ۱۳۴۵) مطرح شده بود و پیش از آن هیچ‌یک از معلمان و مؤلفان با آن آشنا نبودند. آشنایی آقای جلیلی با ریاضیات جدید در اثر ارتباط تصادفی او با یکی از معلمان ریاضی آمریکایی بود که ریاضیات جدید را می‌دانست، و مجلات حاوی مقالاتی در این زمینه را به ایشان داد و جلیلی با خودآموزی و گفت‌وگو با آن معلم ریاضی، این دانش جدید را آموخت و پس از آنکه در مهرماه سال ۱۳۳۰ به دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی راه یافت، ریاضیات جدید را در برنامه ریاضی دانش‌آموزان ایرانی قرار داد و به تألیف کتاب‌های درسی و آموزش دبیرستانی در این زمینه پرداخت. البته گذراندن دوره آموزش ریاضی در انگلیس در تسلط او بر

دانش و روش تدریس ریاضیات جدید بسیار مؤثر بود. در این دوره بود که جلیلی دریافت، تعداد دانش‌آموزان هر کلاس باید حداکثر ۲۰ نفر باشد و تمرین را دانش‌آموز باید در کلاس حل کند نه دبیر، و درس معلم هم در هر جلسه بیش از ۱۰ تا ۱۲ دقیقه نباید نباشد. حفظ نشاط و شادابی دانش‌آموزان واجب‌تر از درس است تا دانش‌آموزان معلم را مشکل‌گشای خود بدانند. بازرسی یا راهنمای تعلیماتی راهنمای معلم است نه مفتش او. می‌توان کاری کرد تا در یک کلاس، هم‌زمان دو یا سه نفر دانش‌آموز از دو یا سه تخته‌سیاه برای حل تمرین استفاده کنند و دبیر آن‌ها را راهنمایی کند یا با کارهای ابتکاری ایجاد انگیزه کند. معلم باید با واقعیت‌های زندگی دانش‌آموز آشنا باشد و حرف او را بشنود و به او اعتماد کند.

آقای میرزا جلیلی پس از ۱۰ سال تدریس دروس مختلف ریاضی به تهران منتقل شد و در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی به کار پرداخت. او مدت ۳۰ سال به‌کار برنامه‌ریزی و تألیف و آموزش دبیران ریاضی مشغول بود. در این مدت کارگردانی حدود ۱۰ شورای برنامه‌ریزی از ابتدایی تا راهنمایی، دبیرستان، دانش‌سرای مقدماتی، تربیت معلم و نظارت بر کار تألیف کتاب‌های درسی را برعهده داشته و در کنفرانس‌های ریاضی شرکت کرده و با معلمان سراسر کشور ارتباط رودررو و مکاتبه‌ای داشته و تجربه‌های گران‌بهایی به‌دست آورده است. او یکی از صاحب‌نظران آموزش و پرورش جدید ایران است که با دقت و پشتکار کم مانند هنوز پس از سال‌ها که از بازنشستگی‌اش می‌گذرد، به چگونگی پیشرفت کشور می‌اندیشد و درباره آن نظر می‌دهد.

استاد جلیلی چهار جلد کتاب درسی ریاضیات جدید برای سال‌های اول تا چهارم دبیرستان به‌طور مستقل نوشت و هفت جلد کتاب آموزشی نیز با همکاری دوستان خود تألیف کرد. مقالاتی نیز از او منتشر شده‌اند. ایشان هنوز هم در راه یاد گرفتن و یاد دادن می‌کوشد. ■